

УДК 377.3:745.51:75
А 43

*Рекомендовано до друку навчально-методичною радою
Відокремленого структурного підрозділу «Львівський навчально-
науковий центр професійної освіти» Українського державного
університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 5 від 18 травня 2023 р.)*

Рецензенти:

Мачинська Н.І., доктор педагогічних наук, Львівський національний університет імені Івана Франка;

Литвин В.А., кандидат педагогічних наук, Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Львівській області.

Актуальність збереження культурної спадщини України : зб. наук. ст. / [упор. Сліпчишин Л. В.]. – Львів : СПОЛОМ, 2023. – 104 с. : рис. – Бібліогр. в кінці ст.

Висвітлено результати наукових досліджень і практичного досвіду збереження і розвитку культурної спадщини. Розглянуто питання регіонального аспекту збереження вікової спадщини, ролі особистості в культурологічних процесах, роль музеїв в охороні та збереженні культурної спадщини, збереження етнотрадицій в умовах глобалізаційних змін.

Для науковців, педагогів, методистів, керівників і працівників органів освіти, усім, кому не байдужі проблеми збереження етнотрадицій та вікової спадщини українського народу, виховання сучасного покоління громадян України, художньої професійної освіти і навчання молоді.

© ЛННЦ ПО УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023

© ДНЗ «ХПТУ ім. Й.П. Станька», 2023

© Гевало В., дизайн, графіка, 2023

© Автори статей, 2023

ISBN 978-966-919-992-8

© В-во «СПОЛОМ», 2023

15. Чугай Р. В. Народне декоративне мистецтво Яворівщини. К.: Наук. думка, 1979. 144 с.
16. Шмагалю Р. Т. Словник митців-педагогів України та з України у світі (1850-1950-і рр.). Львів: Українські технології, 2002. 144 с., 176 іл.
17. <https://ukr.sovfarfor.com/dekorativno-prikladne-mistectvo/rzba-po-derevu/255-rzba-po-derevu-v-radjanskj-ukran-chastina-druga.html>

УДК 338.483.13: 004.032.6: 37.015.31

Лідія Сліпчишин,

д. пед. н.,

*доцент Українського державного
університету імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Анотація. Розглянуто сучасні підходи до збереження культурної спадщини, серед яких виокремлено ті, що є ефективними для використання в освітньому закладі. На прикладі Японії показано основні орієнтири, використані державою для формування неперервного міжпоколінневого зв'язку, який є фундаментальним поняттям для збереження самобутності японської культури. Розглянуто результати унікальних проєктів щодо збереження спадщини народних ремесел в Португалії та культурної нематеріальної спадщини фахівців, що завершили професійну кар'єру. Зроблено висновок про важливість використання у цьому процесі можливостей цифровізації, яка дозволяє сучасними способами вивчити, зберегти і популяризувати культурну спадщину, перетворити її в новий дидактичний ресурс.

Ключові слова: культурна спадщина, духовна культура, наступність поколінь, цифровізація, цифровий контент, освітній заклад.

MODERN APPROACHES TO PRESERVING CULTURAL HERITAGE: FOREIGN EXPERIENCE

Abstract. This article discusses various modern methods for preserving cultural heritage, with a focus on those that are useful in educational settings. Japan's approach to forming a continuous intergenerational connection is a key factor in preserving the identity of Japanese culture. This serves as a prime example of the main guidelines employed by the state. We're discussing the outcomes of distinctive

initiatives focused on conserving Portugal's folk crafts heritage and the intangible cultural heritage of retired specialists. It was concluded that digitalization plays a significant role in studying, preserving, and promoting cultural heritage. This allows for modern methods to be utilized and transforms it into a valuable educational resource.

Keywords: cultural heritage, spiritual culture, generational succession, digitalization, digital content, educational institutions.

Актуальність. Проблема збереження культурної спадщини завжди актуальна, бо в усі періоди розвитку суспільства з багатьох об'єктивних причин вона фізично втрачалась. Проте, те, що створювалось народом, становило його духовну культуру, мало більше шансів пережити віки. Збереженню духовної спадщини сприяло саме життя через усну і писемну творчість, художні ремесла і промисли, художню народну культуру. Оскільки духовна культура є опорою для формування ментально здорового суспільства, затребуваними є пошуки різних підходів і шляхів до збереження культурної спадщини. Провідними критеріями для цього процесу є важливість історичної пам'яті про об'єкт, матеріальність слідів і можливості сучасних технологій.

Нематеріальні атрибути суспільства чи групи, фізичні артефакти та природне різноманіття і ландшафти сьогодні оберігаються як спадок минулих поколінь. Через низький рівень розвитку надособистісного інтелекту значна частина людей спричинює втрати або руйнування цього спадку.

Узагальненість поняття культурної спадщини свідчить про те, що вона є невід'ємною частиною життя сім'ї, громади, держави та інституцій. Вона є основою для побудови з'єднувального каналу між поколіннями, що забезпечує існування народу в просторі і часі. Зважаючи на важливість впливу культури на зміни в суспільстві, проблеми збереження культурної спадщини досліджуються у різних напрямках, зокрема: технологічний підхід до збереження культурної спадщини (М. Артезе, Т. Білуцак, Н. Бойко, І. Гагльярді, І. Іваночко), культурологічні аспекти (Д. Беррі, Є. Ворожейкін, П. Свенсон, Г. Холл), дослідження ремесел і промислів (О. Данилець, І. Пошивайло, Т. Шлепакова, Є. Шевченко) та інші. Водночас ціннісне ставлення до минулого актуалізує необхідність звернути увагу на можливості, які надає нам так звана Третя культурна (цифрова) революція для збереження освітнього спадку.

Мета статті полягає у виокремленні ефективних підходів для збереження культурної спадщини на основі світових тенденцій і найкращих культурних практик, які можна використати в освітньому закладі.

Дієвим інструментом реагування на глобальні проблеми людства є діяльність ЮНЕСКО. У контексті культурних процесів ця організація працює у таких напрямках: на світовому рівні організовує і очолює підтримку культури та її розвиток; на локальному рівні надає допомогу урядам, різним культурним інституціям, громадськості щодо збереження спадщини; заохочує плюралізм думок стосовно культурних практик; сприяє розвитку творчих індустрій [5]. У Ст. 2 «Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини», прийнятій ЮНЕСКО у 2003 р., виокремлено галузі, об'єкти яких вважаються під загрозою зникнення, заходи, здатні забезпечити життєздатність нематеріальної культурної спадщини, а також підкреслено роль формальної і неформальної освіти та відродження її різних аспектів [3].

Проблема збереження культурної спадщини існує у багатьох країнах, але вирішується вона в них по-різному. У цьому аспекті варто звертати увагу на світові тенденції стосовно зберігання культурної спадщини та передумови цього тривалого процесу.

Як зазначено в «Цифровому гуманітарному маніфесті 2.0» [10, с.2], сьогодні для виробництва і передачі знань використовуються два середовища: традиційне друковане середовище і середовища, наповнені мультимедійними конфігураціями. Тому затребуваними стають нові цифрові моделі для виробництва, зберігання і розповсюдження знань, розраховані на публічний доступ, з різним рівнем застосування (одноразовий, локальний, глобальний). Майбутнє за використанням специфічних особливостей цифрових технологій, коли друк поглинається новими гібридними способами спілкування (друк, аудіо, візуальне та сенсорні рухи).

Культурна спадщина може бути реальною і віртуальною, спільною основою для них є поєднання культури і міжкультурного розуміння, а відмінність полягає у тому, що з допомогою віртуальної реальності людина отримує унікальний шанс відчутти «глибину занурення» в різні точки простору і часу. У цьому контексті, як зазначає Є. Ворожейкін, диджилітизація ставить вимоги до створення якісних анотацій та метаданих об'єктів, використання програмного забезпечення як для опису, так і їх збереження у цифрових базах даних [2, с.145]. Як нею користуватися доцільно і не втратити національні цінності можна побачити на прикладі Японії.

Починаючи від 1995 року, щороку Міністерство закордонних справ Японії організувало Міжнародну програму молодіжного обміну. У 2004 році у рамках цього проекту була запропонована тема «Відкриваючи справжні культурні цінності: майбутнє культури у XXI столітті», в якій порушувались три найактуальніші питання – «Культура та ідентичність», «Модернізація і традиції» та «Глобалізація та культура». Як і Україна Японія протягом усієї історії свого існування боролась за те, щоб не розчинитись у чужих культурах, що їй чудово вдалося. Водночас японська культура асимілювала й набутки чужих культур, які її лише збагатили. Складне звичайне та релігійне життя населення породили особливу етнічну естетику і світогляд, що втілились у народному мистецтві, у різноманітних традиціях. Серед різних культурних надбань вирізняється культурна спадщина острова Окінава, на якому сформувався мистецький феномен поєднання народного ремесла та стилів королівського двору. І. Пошивайло наводить підсумок свого знайомства з японською культурою і традиціями, який дає розуміння природи цього феномену: японці сміливо користуються своїми винаходами, не втягуються безпідставно в модернізацію, залишаються вільними і незалежними від механізації, зберігають національну самобутність, давні традиції, суспільні чесноти і власну честь, засвоюють чуже і шляхом ретельного відбору перетворюють його на своє [4].

На основі аналізу багатьох закордонних досліджень [1; 2; 7-9; 11] стосовно збереження культурної спадщини нами виокремлено такі тенденції:

1. Традиційне збереження пам'яток у музейних середовищах.
2. Оцифрування текстової та візуальної інформації (музеї, бібліотеки, архіви, освітні заклади).
3. Створення цифрової архівної, музейної та освітньої платформ.
4. Використання мультимедійних технологій (музеї, бібліотеки, архіви, освітні заклади).
5. Віртуалізація реальності (створення віртуальних карт, 3D-графіки тощо).
6. Інтерактивна інфографіка для синтезу та розкриття складних систем інформації.
7. Зміна погляду на роль користувача інформації.
8. Збереження творчої та академічної спадщини фахівців, зокрема педагогів.

Традиційне збереження пам'яток у багатьох країнах передбачає відкриття музеїв, політикою яких є залучення якомога ширших верст

користувачів для ознайомлення з культурою. Оскільки це часто є пріоритетною метою в державній політиці країни, то такі музеї працюють на безоплатній основі або мають визначений день, коли вхід відкритий для всіх. Важливою складовою функціонування музеїв є наявність крамниці, де можна придбати речі в етностилі. Приклади деяких відомих музеїв: Національний музей американських індіанців у Вашингтоні, Музей амішів (штат Пенсильванія), Музей культури шейкерів (штат Нью-Йорк); Національний музей в Кіото (з 12000 експонатів 230 вважаються національними цінностями Японії), Токійський національний музей (найстаріший музей країни, що дає повний огляд історії традиційного японського мистецтва) та багато інших.

У 90-х роках зросла увага суспільства до потенціалу Інтернету у збереженні і презентації різних інформаційних надбань. З'явилися електронні бібліотеки, в яких активно проводилось оцифрування текстової та візуальної інформації. Це змінило функції бібліотеки, зблизило бібліотекознавство з ІКТ, вплинуло на її значення і звернуло увагу на споживача та його потреби. Подібно до бібліотек почали працювати й архіви. Масштабні роботи з оцифрування фондів відкрили широкий доступ до архівних документів.

Ще у 70-х рр. ХХ ст. було встановлено, що візуальні елементи краще сприймаються користувачем, ніж текстова інформація, проте наголошувалось на доцільності їхнього використання. У цей же час почали з'являтися перші мультимедійні технології, які ґрунтуються на двох модальностях людини – на використанні візуальних і аудіо- засобів [11, с. 49-50]. Нині діапазон цих засобів значно розширився, багато з них використовуються комбіновано. Дослідник Р. Майер запропонував 12 принципів, дотримання яких зробить мультимедійний продукт якісним, а навчальний процес з його використанням ефективним [8; 11, с. 50-52].

Віртуалізація культурної спадщини на практиці застосовується вже досить давно. Спочатку вона була статичною, візуальною, поєднувалася з графікою. Нові технології дозволили змінити підхід до віртуалізації. 3D моделювання дало можливість використовувати інтерактивні технології, в яких має місце комп'ютерна симуляція реальності з фізичними, візуальними і просторовими вимірами. Як зазначають автори [7], для віртуальної реальності характерними є ознаки тривимірного зображення, інтерактивності та занурення глядача у віртуальний світ.

Технології сканування або фотографії разом з 3D-друком, хмарним збереженням і розповсюдженням переводять вже звичні технології в нові тенденції, з'явилося і нове поняття – інформатика

культурної спадщини [7, с. 316-318]. Іншими словами, на основі комп'ютерних наук виникають нові технології, які кидають виклик традиційним підходам збереження культурної спадщини і порушують питання індивідуальної творчості, авторства та інші етичні питання.

Використання цифровізації для збереження та представлення культурної спадщини, пам'яток і колекцій в Інтернеті дало новий поштовх науковій дискусії щодо використання нових технологій, яка розпочалась ще в кінці ХХ століття. У дискусії порушувались важливі питання щодо: ролі, значення і функцій музеїв; появи on-line музеїв, що не пов'язані з реальними музеями; зв'язку музею з матеріальною культурою і його роллю в суспільстві. Ґрунтуючись на аналізі цієї дискусії, автори [7, с. 315] поставили низку важливих питань, зокрема, ось деякі з них: «Презентація музею в Інтернеті підриває чи зміцнює традиційні уявлення про примат матеріальної культури, авторитетність і автентичність творів мистецтва та відвідування музею? Як цифрові колекції впливають на ставлення до музеїв і їх розуміння? Яка роль музеїв в Інтернеті для створення знань? Чи заохочують музеї в Інтернеті активне навчання чи просто зберігають пасивність, запрошуючи користувачів «натискати кнопки» на вибраних зображеннях? Як освітня роль музею пов'язана зі споживанням об'єктів, побачених завдяки цифровій присутності в музеї?». Остаточних відповідей на ці питання поки-що немає, але вони виявили нові функції, важливі у контексті суспільства знань. Зокрема, це стосується того, як доцільно використати можливості нових технологій у збереженні культурної спадщини з освітньою метою. На думку авторів, сучасний підхід у збереженні культурної спадщини полягає у тому, щоб слідувати за теоріями сприйняття образу комп'ютером, вдосконалювати спосіб інтерпретації поведінки людини в минулому та аналізувати візуальні та невізуальні дані.

У статті [9] представлено два дослідження, науковими продуктами яких є розробка інструментів, що підтримують передачу спеціальних знань між поколіннями педагогів-практиків і сучасними студентами мистецтва і дизайну. Відповідно до мети дослідження перше було спрямоване на допомогу у збереженні та неперервності локальної культурної та промислової спадщини в галузі традиційного португальського виробництва, а також на забезпечення доступу до навичок, методів та практичної мудрості тих, хто є або буде меценатом. Друге дослідження стосується інтерактивної інфографіки, яка синтезує та розкриває складні системи творчої та академічної спадщини педагогів на пенсії. Оригінальність другого дослідження полягає в тому,

що документування та аналіз спогадів провідних педагогів закладу дозволяє важливу інформацію освітнього, виховного, світоглядного характеру після завершення ними професійної кар'єри використати з педагогічною метою.

Таким чином будуються засновані на знаннях зв'язки між поколіннями з урахуванням предметних галузей. При такому підході цифрові медіа дають можливість не лише врятувати культурну, мистецьку і творчу спадщину, але й перезаписувати вже збережену. Як зазначають автори, застосування цифрових медіа порушує проблему, пов'язану з тим, що: «Перехід до цифрового майбутнього не був лінійним процесом для ремісничих галузей, оскільки він ставить під загрозу такі фактори, як автентичність практики; досвід, накопичений з покоління в покоління на індивідуальній та громадській основі; місцеві або регіональні культурні особливості, звичаї та практики; і, що важливо, засоби до існування за відсутності умов для виконання практики» [9, с. 213-214].

У рамках проєкту для створення мережі спеціальних знань була розроблена цифрова онлайн-платформа «Craft Academy». Вона функціонує як складова частина цифрового навчання і слугує для підтримки співпраці з метою створення і поширення цифрового контенту у контексті традиційного ремесла. Розміщення унікальної інформації на платформі надає їй статус суспільного надбання незахищеного авторським правом, але водночас вона збережена для майбутніх поколінь. Такий підхід до створення знань відкриває перед педагогами багато можливостей [9, с. 215]. Робота з платформою повинна не тільки інтуїтивно доступно спрямовуватись, але й приносити користувачу насолоду від взаємодії.

Важливою проблемою у сфері збереження культурної спадщини цифровими способами є взаємодія користувача з інформацією. У роботі [7, с. 317-318] автори припустили, що ефективність взаємодії користувача з середовищем цифрового збереження об'єктів залежить від моделі візуалізації, а саме його дизайну. Важливо розуміти як користувач отримує досвід розуміння культурного минулого. Вони виокремили три рівні поведінки користувача з середовищем: *перший рівень* – пасивна розумова взаємодія, коли взаємодія відбувається в цифровому просторі без змін самого середовища; *другий рівень* – активна розумова взаємодія, коли під час навігації відбувається перемикання між середовищем і подіями; *третій рівень* – використання ігрових рухів, завдяки яким відбувається «занурення» в середовище,

яке змінюється, тобто користувач динамічно залучений до ознайомлення з культурною спадщиною.

Ці проекти відкрили новий аспект збереження пам'яті про розвиток професійної сфери і ролі не лише окремих важливих особистостей чи колективів, а кожного, хто дотичний до творення суспільства знань. При такому підході до збереження індивідуального досвіду історія закладу стає по справжньому «живою».

Висновки. На основі аналізу літературних джерел встановлено, що культурна спадщина є джерелом натхнення для сучасної людини тоді, коли вона має певний сенс. У цьому аспекті народи постійно шукають ту основу, яка допомагає їм відчутти національну самобутність, здійснити самоідентифікацію і віднайти свій шлях у майбутнє. В інформаційному суспільстві завдяки сучасним цифровим технологіям зростають можливості збереження культурної спадщини на різних рівнях – від загальнодержавного до локального рівня. Відносна доступність сучасних цифрових технологій і цифрова компетентність користувачів дають можливість отримувати знання новим сучасним гібридним способом, поєднуючи текст, аудіо, відео і сенсорні рухи. Сьогодні є багато доступних та ефективних способів, які поєднують наукові технічні досягнення і мистецтво для створення віртуальних середовищ – це фотографування, сканування, створення презентацій, відео тощо, які можна доцільно використовувати, враховуючи наявні ресурси [6]. Серед виокремлених світових тенденцій нами звернено увагу на актуальність створення в закладах освітньої платформи, яка б передбачала використання дидактичного потенціалу культурної спадщини. Особливо гостро стоїть питання про збереження цінного досвіду фахівців, які вже завершили професійну кар'єру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білушак Т. М., Добровольська С. І. (2023). Європейські та національні аспекти охорони, збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини: цифрові колекції у вебінформаційному середовищі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. (1). С. 41–52.
2. Ворожейкін Є. П. (2022). Цифрові гуманітарні науки та культурологія: можливості взаємодії. *Питання культурології*. (40). С.139-148. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.402022.269368>.
3. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини (від 17.10. 2003 р., прийнята в Україні 06.03. 2008 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text

4. Пошивайло І. (2006). Мистецькі фудзіями Японії. Національний центр народної культури. Музей Івана Гончара. URL: <https://old.honchar.org.ua/p/mystetski-fudziyamu-yaponiji/>
5. Про ЮНЕСКО. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/yunesko/pro-yunesko> (Опубліковано 25 жовтня 2019 р.)
6. Цифрові способи збереження культурної спадщини: Досвід дуже цифрових резиденцій і не тільки. URL: <https://gwaramedia.com/dosvid-duzhe-czifrovih-rezidenczij-i-ne-tilki/>
7. Liritzis I, Al-Otaibi, F.M, Volonakis, Pand Drivaliari A. (2015). Digital technologies and trends in cultural heritage. *Mediterranean Archaeology and Archaeometry*, Vol. 15, No 3, pp. 313-332.
8. Mayer R. E. (1997). Multimedia learning: Are we asking the right questions. *Educational Psychologist*, 32, 1–19.
9. Nuno Martins, Heitor Alvelos, Abhishek Chatterjee, Inês Calado, and Mariana Quintela. (2020). Multimedia as Mediator of Knowledge between Older Generations and Present-Day Students of Art and Design. In 2020 The 4th International Conference on Education and Multimedia Technology (ICEMT 2020), July 19–22, 2020, Kyoto, Japan. ACM, New York, NY, USA, 213-218. URL: <https://doi.org/10.1145/3416797.3416827>
10. Schnapp J., Presner N. (2008). The Digital Humanities Manifesto 2.0. URL: https://humanitiesblast.com/manifesto/Manifesto_V2.pdf
11. Walcutt, J.J. & Schatz, S. (Eds.) (2019). *Modernizing Learning: Building the Future Learning Ecosystem*. Washington, DC: Government Publishing Office. 426 p.

